

СОЦІАЛЬНА КУЛЬТУРА У КОНТЕКСТІ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУХНІ

Мета роботи – концептуальний аналіз соціальної культури як методологічного підґрунтя дослідження української кухні. **Методологія** роботи ґрунтується на застосуванні загальнонаукових методів (системного, структурно-функціонального, генетичного, типологізації тощо) із залученням дослідницьких настанов соціокультурного аналізу явищ і процесів. **Наукова новизна:** з'ясовано культурологічну сутність соціальної культури, виявлено відмінність між поняттями "соціальна культура" та "соціокультурний", вказано на необхідність застосування концепції соціальної культури для вивчення української кухні. **Висновки.** На підставі аналізу поглядів українських і зарубіжних науковців наведено співвідношення концепту "соціальна культура" з поняттям "культура"; звернено увагу на включення у перший термін двох змістів – соціального і культурного. Культура – це внутрішня форма, а соціальний світ – зовнішня, тому вони можуть бути розглянуті як у тісній взаємозалежності й взаємодії, так й окремо один від одного. Саме в контексті соціальної культури як складного і багаторівневого явища варто розглядати українську кухню, позаяк остання перебуває у тісному взаємозв'язку з різними аспектами суспільного життя, відображає взаємини людей, норми і форми їхньої поведінки, артефакти і под., традиційні для культури конкретного суспільства.

Ключові слова: українська кухня, соціальна культура, соціокультурний, соціальна система, методологія.

Плюта Елена Павловна, аспирантка Киевского национального университета культуры и искусств
Социальная культура в контексте методологии исследования украинской кухни

Цель работы – концептуальный анализ социальной культуры как методологического основания исследования украинской кухни. **Методология** работы основывается на применении общенаучных методов (системного, структурно-функционального, генетического, типологизации и т.д.) с привлечением исследовательских установок социокультурного анализа явлений и процессов. **Научная новизна:** выяснена культурологическая сущность социальной культуры, обнаружено различие между понятиями "социальная культура" и "социокультурный", указано на необходимость применения концепции социальной культуры для изучения украинской кухни. **Выводы.** На основании анализа взглядов украинских и зарубежных ученых приведено соотношение концепта "социальная культура" с понятием "культура"; обращено внимание на включение в первый термин двух смыслов – социального и культурного. Культура – это внутренняя форма, а социальный мир – внешняя, поэтому они могут быть рассмотрены как в тесной взаимозависимости и взаимодействия, так и отдельно друг от друга. Именно в контексте социальной культуры как сложного и многоуровневого явления следует рассматривать украинскую кухню, поскольку последняя находится в тесной взаимосвязи с различными аспектами общественной жизни, отражает взаимоотношения людей, нормы и формы их поведения, артефакты и т.п., традиционные для культуры конкретного общества.

Ключевые слова: украинская кухня, социальная культура, социокультурный, социальная система, методология.

Plyuta Olena, postgraduate student of the Kiev National University of Culture and Arts
Social culture in the context of the methodology of Ukrainian cuisine research

The purpose of the work is a conceptual analysis of social culture as a methodological basis for researching Ukrainian cuisine. The **methodology** is based on the application of general scientific methods (systemic, structural-functional, genetic, typologization, etc.) with the involvement of research settings of socio-cultural analysis of phenomena and processes. **Scientific novelty** consists in the following: cultural essence of social culture has been clarified and a distinction between the concepts "social culture" and "sociocultural" has been revealed. The study points out the necessity of applying the concept of social culture for the study of Ukrainian cuisine. **Conclusions.** Based on the analysis of the views of Ukrainian and foreign scholars, the work shows the relationship between the concept of "social culture" and the concept of "culture". Attention is drawn to the inclusion into the first term of two meanings – social and cultural. Culture is an internal form, and the social world is external, so they can be viewed both in close interdependence and in interaction, and apart from each other. It is in the context of social culture as a complex and multilevel phenomenon that Ukrainian cuisine should be considered, since the latter is closely related to various aspects of public life, reflects people's relationships, norms and forms of their behavior, artifacts, etc., traditional for the culture of a particular society.

Keywords: culture, social culture, socio-cultural, social system, society.

Останнім часом у науковому середовищі неухильно зростає інтерес до культури, обумовлений зміною погляду на її роль у соціальній системі. Це пов'язано з переглядом теоретичних уявлень про суспільство і необхідністю ґрунтового аналізу процесів його соціокультурної трансформації. Однією з форм культури є соціальна культура, представлена сукупністю процесів соціального життя й умовами повсякдення, до яких слід віднести й кухню як таку ж культурну спадщину, як мова, література, мистецтво.

Проблематика соціальної культури у сучасних дослідженнях окреслена тематизмами актуалізації цінностей, значень і смислів у соціальному просторі – конкретному доквіллі міжлюдських стосунків. До її сучасних вимірів, як стверджують А. В. Фурман і О. С. Морщакова, належать концепція органічного поєднання культурних і соціальних мотивів життєтворення людини, де набувають особливого заохочення і підтримки культурні і соціальні ініціативи, свобода самовияву людини, соціальна і культурно зорієнтована

творчість [16, 30]. Саме в межах даної концепції необхідно досліджувати кухню як один із засобів "інтеграції повсякденного співжиття груп, етносів і націй, активний стимулятор толерантності" [16, 34].

Зважаючи, що термін "соціальна культура" не відноситься до чітко визначених, усталених культурологічних категорій, а також на невиправдану практику використання поняття "соціокультурний" для опису всього різноманіття суспільних явищ і процесів, слід уточнити зміст даних понять з метою подальшого їхнього застосування при вивченні кухні як складової соціальної культури українців.

Розробці теоретичних основ соціокультурного аналізу соціальних явищ і процесів, а також можливостям його інструментального використання в дослідженні модернізаційних процесів присвячені праці О. С. Ахієзера, М. Вебера, С. І. Григор'єва, Т. Парсонса, П. О. Сорокіна, А. В. Фурмана та ін. Теоретичні уявлення про соціальний процес, соціальну статистику і динаміку, соціальну інфраструктуру, соціальну роботу тощо належать М. Веберу, О. С. Морщакової, В. С. Пазенок та ін. Формування соціокультурної методології досліджень пов'язано, зокрема, з працями П. О. Сорокіна, Ш. Ейзенштадта та ін. Однак, незважаючи на наявні дослідження, культурологічний аналіз соціальної культури залишається невиконаним, що й обумовлює мету даної статті – здійснення концептуального аналізу соціальної культури як соціального явища.

У західній культурології, культурній антропології і т.д. успішна розробка концепту соціальної культури почалася ще в першій половині ХХ століття. Так, американські культурологи А. Клакхон і К. Кребер у праці "Культура: критичний огляд концепцій і визначень" виокремлюють культуру матеріальну, соціальну і духовну. Під матеріальною культурою дослідники розуміють все, що відноситься до взаємин людини із середовищем її проживання, до задоволення її потреб подальшого існування, технологічної сторони життя. Під соціальною – ставлення людей один до одного, системи соціальних статусів й інститутів. Під духовною – суб'єктивні аспекти життя, духовний світ людини [8, 110]. Угорський соціолог І. Вітань у праці "Суспільство, культура і соціологія", дотримуючись такої ж видової диференціації культури, визначає соціальну культуру як сферу колективного спілкування [1, 99].

Поділ культури на шари, одним з яких стала соціальна культура, виник у західній науці завдяки чіткості і визначеності основної методологічної настанови при вирішенні цієї проблеми. Головний акцент тут робиться на сферу об'єктивації культури, тобто сферу соціальних відносин, соціальних взаємодій. Загалом звернення дослідників до проблеми соціальної культури означає аналіз системи "культура – суспільство", на відміну від систем "культура – природа" і "культура – людина", що є основою вивчення матеріальної культури та духовної культури відповідно. Тим самим знімаються труднощі сприйняття предиката культури – соціальна, оскільки вся культура відпочатку є соціальною.

На думку українських дослідників А. В. Фурмана та О. С. Морщакової, "соціальна культура – це: 1) окремий важливий вид, сегмент людської культури, що унормовує й ціннісно закріплює перебіг спільного життя людей, виробляє і передає від покоління до покоління правила, вартості, коди і схеми їх буденної поведінки, кооперативної діяльності, міжособистого спілкування і повновагового вчинення; 2) багаторівневе утворення у життєдіяльності осіб, груп, етносів, націй і людства в цілому, що синтезує світогляди, психосоціальні й етичні знання та уявлення про чинне і належне суспільне життя, а також у певний, історично і ментально зумовлений спосіб регулює й умотивовує його перебіг-екзистенцію; 3) окрема – масштабна, соціетальна, головно нематеріальна – сфера суспільного виробництва, сутність якої становлять процеси актуалізації, продукування, накопичення і трансляції новими поколіннями соціального досвіду в динаміці і взаємодоповненні його різних форм та організованостей: знань, норм, стереотипів, навичків, настановлень, узірців поведінки і діяльності, моделей і схем спілкування, ігрових і вчинкових сценаріїв, ідей, гіпотез, переконань, вірувань, цілей, соціокодів, ціннісних орієнтацій, смислів і значень; 4) особлива форма усупільненого буття людей, створювана у ході філогенезу, постійно відновлювана і збагачувана прийдешніми поколіннями через коди, схеми, програми і моделі поведінки, діяльності, спілкування і вчинення, привласнювана кожним суб'єктом життєактивності у процесі онтогенезу, що формує його як внутрішню культурну особистість і самовідповідальну індивідуальність" [16, 26]. Таке визначення дає дослідникам підстави розглядати соціальну культуру як поліфункціональний феномен у життєдіяльності суспільства, носієм якої є людина як суб'єкт соціальних відносин із притаманними їй властивостями і рисами, щонайменше такими, як свідомість, мислення, відповідальність, креативність [16, 33].

Визначаючи специфіку і роль соціальної культури в просторі культури взагалі, М. М. Зеленицький і Е. В. Соколов окреслюють три структурних шари культури: матеріально-речове середовище, що включає в себе оброблену і перетворену людиною природу; соціальний шар, тобто "сукупність норм і правил, людських установлень, організаційних форм, які регулюють поведінку і спілкування людей", і духовний шар, "що складається з інтелектуальних і мистецьких цінностей, закріплених в наукових темах, в творах мистецтва" [5, 9-11]. Така типологія чітко відокремлює різні системи побутування культури: "культура – природа", "культура – соціальний світ (суспільство)" і "культура – особистість".

У свою чергу, О. М. Генісаретський, аналізуючи суспільну систему, в якості її основних структурних частин розглядає дві підсистеми – соціальну і культурну, взаємозв'язок яких, на думку дослідника, утворює елементи суспільної системи. Умовою її стійкості є гармонійне поєднання предметів соціальної підсистеми і значень культурної підсистеми [3, 51].

Саме соціальній культурі належить провідна роль у процесі трансформації суспільної системи. При цьому відтворення соціальної культури в суспільстві може здійснюватися за трьома типами: деструктивне, просте (статичне) й інтенсивне (динамічне) [12]. Так, головними характеристиками деструктивного типу

відтворення є занепад культури, розпад властивої їй системи цінностей, руйнування змістотворних елементів діяльності соціальних суб'єктів. Статичний тип відтворення пов'язаний з ідеєю незмінності суспільного устрою, збереження в колишньому вигляді культурних програм і зразків соціальної діяльності.

Нарешті, динамічне відтворення орієнтоване на потік інновацій у різних сферах життєдіяльності суспільства, метою якого стає самовдосконалення людини. В інтенсивному типі відтворення здійснюється випереджаючий розвиток культури в порівнянні з уявленнями, які історично склалися в ній, про бажані умови, засоби і цілі діяльності. У такій ситуації основні зусилля концентруються на цілеспрямованому впливові на культуру шляхом висунення нових орієнтирів соціального розвитку та програм діяльності людей. Цей тип відтворення узгоджується з високим рівнем особистісної культури, постійної готовністю людини відчувати і бачити проблемність свого суспільного буття, здатністю знаходити засоби і шляхи вирішення соціальних проблем. Динамічні процеси в культурі при високій культуротворчій ролі людини в них здатні вивести всю соціальну систему з кризи.

У сучасній західній науці тема соціальної культури широко представлена в системній теорії Н. Лумана, в якій на перший план висуваються проблеми функціонування соціальної системи, різновидами якої виступають соціальна інтеракція, соціальна організація і суспільство. Основу системних уявлень Н. Лумана становлять два моменти. По-перше, будь-яка соціальна система являє собою сукупність комунікацій, що складаються з окремих дій. По-друге, соціальна система постійно відтворює себе, але не в статичному варіанті, оскільки має інтенцію до самозміни. Ідея самотворення системи без створення додаткових причин й умов описується в теорії поняттям "аутопойесис" [4].

Загальнотеоретична схема Н. Лумана застосовна до аналізу суспільства як найвищого рівня соціальної системи. Аутопойесис суспільства здійснюється в різних варіантах і залежить від ціннісно-нормативних основ комунікацій. Ціннісно-нормативний комплекс комунікацій являє собою соціальні цінності "в дії".

У свою чергу, С. І. Григор'єв виокремлює широкі і вузьке трактування соціальної культури. У першому випадку соціальна культура визначається ним як "спосіб і ефективність діяльності суб'єктів життєздійснення в основних сферах суспільства як вираження їхньої взаємозалежності з приводу використання засобів життєздійснення, життєвого простору" [15]. Якісному оцінюванню піддаються, з одного боку, результати виявленої людиною перетворювальної активності, з іншого – експертизі підлягають інструменти проведення в життя певних програм дій. Критерієм оцінювання суб'єктності людини є адекватність символічних форм соціальному часу і простору. В якості можливих показників соціальної культури С. І. Григор'єв пропонує розглядати спосіб соціальної організації, соціальну дію, соціальний інтелект, соціальні почуття, соціальні цінності [15].

Аналіз способів діяльності і характеристик соціального мислення безпосередньо в соціальній сфері становить специфіку розуміння соціальної культури у вузькому сенсі цього слова. Різниця в трактуваннях, таким чином, стосується не сутнісних сторін соціальної культури (спосіб життєдіяльності, його ефективність в умовах історично конкретного соціального часу-простору), що виявляються С. І. Григор'євим, а лише співвіднесеності з різними рівнями соціальної реальності [15].

Е. В. Тадевосян визначає соціальну культуру як систему "уявлень, цінностей, норм і правил поведінки, загальних для людей, пов'язаних певним способом життя, і які слугують упорядкуванню досвіду і соціальному регулюванню в межах усього суспільства або соціальної групи" [14, 116]. Таке інтегративне визначення соціальної культури вбирає в себе одразу кілька значущих елементів: це суб'єкти соціальної культури (суспільство, соціальна група), її отологічні основи (уявлення, цінності, норми і правила поведінки) і функціональні характеристики (соціальна регуляція й інтеграція) [14, 116].

У змістовному плані близький опис соціальної культури подають Ю. Г. Волков і І. В. Мостова: "... соціальна культура – це тільки значення, які люди приписують різноманітним знакам: предметам, діям або явищам. Палка-копалка або картина Далі, корабель або храм, ікона або гасло завжди є творами (артефактами, елементами) культури, але вони отримують соціокультурний сенс тільки тоді, коли означають щось для людей, тобто направляють їхні дії, поведінку, сприйняття в певне русло. Соціальна культура – це регулятивний механізм, що забезпечує взаємодію між людьми" [2, с. 377-378].

Таким чином, у поняття "соціальна культура" включені дві форми, два змісти – соціальний і культурний. Культура – це внутрішня форма, а соціальний світ – це зовнішня форма. Вони можуть бути розглянуті як окремо один від одного (і в цьому разі дані форми виступають як автономні явища), так і в плані їх взаємозалежності один від одного. Взаємозалежність форм визначає специфіку соціальної культури як особливого шару культури.

Будучи пов'язаною з соціальною поведінкою активних агентів соціального життя, соціальна культура виявляє такі свої основні характеристики, як репрезентативність й актуальність. Ідея репрезентативності соціальної культури обґрунтовується сучасним німецьким філософом Ф. Тенбруком: "Культура, – пише він, – є суспільним фактом настільки, наскільки вона є репрезентативною культурою, тобто виробляє ідеї, значення і цінності, дієві в силу їхнього фактичного визнання. Вона охоплює всі вірування, уявлення, світогляд, ідеї та ідеології, які впливають на соціальну поведінку, оскільки вони або активно поділяються людьми, або користуються пасивним визнанням" [6, 19]. Ідеї та уявлення, цінності і смисли, особистісно значущі, через соціальну поведінку суб'єкта перетворюються в соціальний факт, що має разом з цим і культурний вимір.

Репрезентативність соціальної культури пов'язана з її актуальністю, під якою розуміється фактичний вплив цінностей та смислів репрезентативної культури на соціальну поведінку. Так, представ

ники соціокультурного підходу, визначаючи головну цільову настанову, підкреслюють, що вона полягає не в тому, щоб виявити і змістовно проаналізувати саму систему цінностей, її рівні, історичну специфіку, співвіднести цю систему цінностей з існуючими в свідомості реальних соціальних суб'єктів її різними варіантами, а в тому, щоб побачити ті поведінково-мотивуючі цінності, які є основою соціальної поведінки суб'єктів, ... "тут і тепер" мотивують фактичну поведінку людей, направляють його в певні сфери соціальної активності" [9, 5]. Актуальність як характеристика соціальної культури акцентує увагу на переході культурних уявлень в реальну поведінку особистості.

Отже, з'ясувавши сутність соціальної культури, можна окреслити відмінність соціокультурного аналізу й аналізу соціальної культури. Основну ідею соціокультурної методології чітко сформулював П. О. Сорокін. Згідно з його думкою, будь-яке явище може бути віднесено до категорії соціокультурних, якщо містить факт "значущої взаємодії" – тобто, взаємодії, "в якій вплив, який чиниться будь-якою частиною на іншу, має значення чи цінність, що підносяться над суто фізичними або біологічними властивостями відповідних дій" [13, 192]. Він звертає увагу на те, що "неточно говорити про соціокультурні явища так, ніби вони складаються виключно з людей; крім людей вони включають в себе нематеріальні значення і їхні матеріальні носії як однаково істотні й універсальні компоненти. Структура емпіричних соціокультурних явищ, таким чином, складається не з одного, а з трьох компонентів" [13, 206]. Відтак, соціокультурний аналіз спрямований у першу чергу на виявлення ціннісних аспектів соціальної взаємодії суб'єктів, без оцінювання того, якими є соціальні результати здійснюваних комунікацій.

Підводячи підсумок, слід зауважити, що в даний час теоретичний пошук навколо проблеми соціальної культури відбувається за двома напрямками: 1) крізь призму соціальної культури досліджується соціальна реальність; 2) досліджується саме поняття соціальної культури. При цьому на тлі зростаючої уваги до соціальної культури помітно відчувається відсутність праць, присвячених її комплексному аналізу, включаючи обґрунтування підходів до визначення концепту соціальної культури, розробку методології її дослідження, стратегій культурологічного вивчення даного соціального явища.

В цілому наведені вище визначення соціальної культури мають описовий характер. Їхнє використання в якості реального інструмента пізнання соціальної реальності обмежено тим, що вони слабо інтегровані в певну концептуальну схему, яка описує і пояснює соціальний світ. Крім того, дані визначення не виходять за межі традиційного розуміння культури як чинника, що безпосередньо впливає на соціальну поведінку людини, фіксують стабілізаційну роль культури у відтворенні соціального життя, збереження стійкого світопорядку. При цьому для авторів важливим є не стільки форми прояву соціальної культури, її предметний зміст, скільки те, що вона виступає фоном повсякденного життя людей, коли вони присутні в усьому її різноманітті. Така "всюдисущість" соціальної культури обумовлена тим, що вона є сенсоутворювальним елементом духовної і матеріальної діяльності соціальних суб'єктів. Можна виокремити два самостійних рівня прояву соціальної культури: по-перше, це соціальна культура особистості; по-друге, соціальна культура суспільства. Перша визначає особливості сприйняття соціальним суб'єктом дійсності і пов'язана з його соціальною поведінкою, а друга існує в сфері міжсуб'єктних взаємодій у вигляді регулюючих їх правил і норм.

Отже, соціальна культура являє собою складне і багаторівневе явище, складовою якого є й кухня певної групи, етносу, нації. Саме в цьому контексті слід вивчати українську кухню як явище побутової культури, що знаходиться у взаємозв'язку з іншими аспектами життя і відображає взаємини людей у суспільстві, норми і форми їхньої поведінки, артефакти і под., традиційні для даного суспільства.

Література

1. Витань І. Общество, культура и социология / И. Витань. – Москва : Прогресс, 1984. – 288 с.
2. Волков Ю. Г. Социология / Ю. Г. Волков, И. В. Мостовая. – Москва : Гардарики, 1998. – 244 с.
3. Генсаретский О. М. Опыт методологического конструирования общественных систем / О. М. Генсаретский // Моделирование социальных процессов. – Москва : Наука, 1970. – С. 48–61.
4. Зборовский Г. Е. История социологии: современный этап : учеб. для вузов [Электр. ресурс] / Г. Е. Зборовский ; Гос. образоват. учреждение высш. проф. образования ХМАО – Югры "Сургут. гос. пед. ун-т". – Режим доступа : http://elar.ufu.ru/bitstream/10995/27750/1/978-5-93190-335-4_2014.pdf.
5. Зеленицкий М. Н. Социально-культурные предпосылки формирования личности / М. Н. Зеленицкий, Э. В. Соколов // Научные труды ЛГИК им. Н. К. Крупской. – Ленинград, 1980. – Т. 48. – С. 6–17.
6. Ионин Л. Г. Социология культуры / Л. Г. Ионин. – Москва : Логос, 1998. – 278 с.
7. Коган Л. Н. Социология культуры : учеб. пособие / Л. Н. Коган. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 1992. – 120 с.
8. Кребер А. Л. Культура. Критический анализ понятий и определений / А. Л. Кребер, К. Клакхон // Культурология. – 2000. – № 1. – С. 105–183.
9. Кризисный социум: Наше общество в трех измерениях. – Москва : ИФ РАН, 1997. – 382 с.
10. Пазенок В. С. Социальная культура і соціальна творчість / В. С. Пазенок. – Киев : Знання, 1990. – 48 с.
11. Победа Н. А. Социология культуры / Н. А. Победа. – Одесса, 1997. – 224 с.
12. Понятие культуры [Электр. ресурс]. – Режим доступа : <http://social-culture.ru/index.php?request=full&id=699>. – Название с экрана.
13. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / П. А. Сорокин. – Москва : Политиздат, 1992. – 543 с.

14. Тадевосян Э. В. Словарь-справочник по социологии и политологии / Э. В. Тадевосян. – Москва : Знание, 1996. – 296 с.
15. Теория социальной работы : учебник [Электр. ресурс] / под. ред. Е. И. Холостовой. – Режим доступа : http://urss.ru/PDF/add_ru/183663-1.pdf.
16. Фурман А. В. Соціальна культура / А. В. Фурман, О. С. Морщакова // Психологія і суспільство. – 2015. – № 1. – С. 26-36.
17. Черниш Н. Соціологія : курс лекцій / Н. Черниш. – Львів, 1996. – 367 с.
18. Якуба О. Социология / О. Якуба. – Харьков, 1995. – 191 с.

References

1. Vitani, I. (1984). Society, Culture and Sociology. Moscow : Progress [in Russian].
2. Volkov, Yu. G., Mostovaya, I. V. (1988). Sociology. Moscow : Gardariki [in Russian].
3. Genisaretsky, O. M. (1970). "Experience in the methodological design of social systems". Modeling social processes. Moscow : Science, P. 48-61 [in Russian].
4. Zborovsky, G. Ye. (2014). The history of sociology: a modern stage: textbook. For high schools. Access mode: http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/27750/1/978-5-93190-335-4_2014.pdf [in Russian].
5. Zelenitsky, M. N. (1980). "Socio-cultural preconditions for the formation of personality" Scientific works of the LGIK named after. N. K. Krupskaya. Leningrad, vol. 48, P. 6-17 [in Russian].
6. Ionin, L. G. (1998). Sociology of Culture. Moscow : Logos, 1998 [in Russian].
7. Kogan, L. N. (1992). Sociology of Culture: Textbook. Allowance. Ekaterinburg : Publishing house Ural. University [in Russian].
8. Kreber, A. L., Clakhon K. (2000). "Culture. A critical analysis of concepts and definitions". Culturology, 1, 105-183 [in Russian].
9. Crisis society: Our society in three dimensions. Moscow : IF RAS, 1997 [in Russian].
10. Pazenok, V. S. (1990). Social culture and social creativity. Kiev : Znannia [in Russian].
11. Pobeda, N. A. (1997). Sociology of Culture. Odessa [in Russian].
12. The concept of culture. Access mode: <http://social-culture.ru/index.php?request=full&id=699> [in Russian].
13. Sorokin, P. A. (1992). The Man. Civilization. Society. Moscow : Politizdat [in Russian].
14. Tadevosyan, E. V. (1996). Dictionary of reference on sociology and political science. Moscow : Knowledge [in Russian].
15. Theory of social work: a textbook. Access mode: http://urss.ru/PDF/add_ru/183663-1.pdf [in Russian].
16. Furman, A. V., Morschakova O. S. (2015). "Social Culture". Psychology and Society, vol. 1, P. 26-36 [in Ukrainian]
17. Chernish, H. (1996). Sociology: lectures. Lviv [in Ukrainian]
18. Yakuba, O. (1995). Sociology. Kharkov [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 15.05.2017 р.